

A Néprajzi Múzeum új épületének megszületése

Néprajzi
Múzeum,
Budapest,
2022
Fotó:
Palkó György

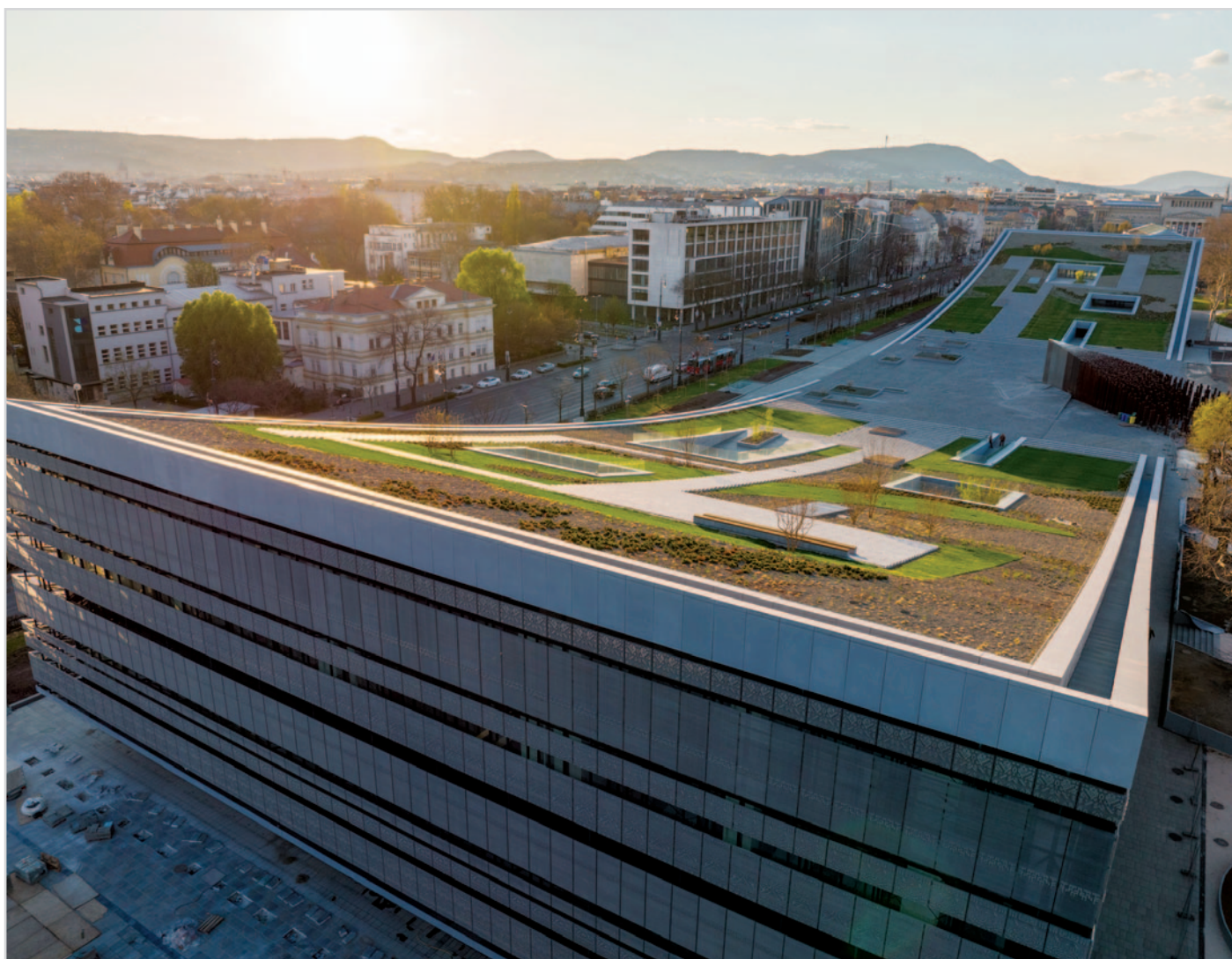
Valós történet

A legelső, kicsiny rajzvázlat az épület megtervezésének első papírra vetett mozdulatát őrzi. Dokumentálja azt az alkotói pillanatot, amikor a gondolat vonalakban megtestesült. A kézi rajz eredeti mérete nyolc centiméter, amely egy előtte telefirkált kis papírlapon talált helyet magának. De hogyan is történt mindez?

Sok ezernyi gondolat rajzos felvázolása után egyszer csak valami elemi erő hajtotta a kezem és lelkem. Nem is foghattam fel, olyan gyorsan történt. A mozdulatok önkén-

telen emeltek elem egy sosem látott képet. Egy felemelkedő, teret meghajlító erőt... A rajz megszületett. Később, amikor édesapám eljött hozzánk, és meglátta, csak annyit mondott: „Itt az új Múzeum!” Kisiettünk a műhelybe, fogott egy fadarabot, vágtunk egy kis szövetet, kérte, rögzítem négy csavarral, lássuk, hogyan is fest térben a gondolat. A közepére keresett egy még nagyapám által becsben őrzött, legalább százhusz éves, négyszögletes, rozsdásodó csavaranyát, és emlékműként, nagy gondossággal a kis modell közepére helyezte. „Na, így van készen!” – szólt hozzám. Sosem felejttem el ezt a pillanatot, álltunk és rez-

Néprajzi
Múzeum,
Budapest,
2022
Fotó:
Palkó György

dületlen csendben néztünk az összerótt modellre. Ott, akkor, belül éreztük, hogy a gondolat kirepül kezünk közül, és már valahol önálló útján jár.

Kezdetek

Sokáig kívül helyezkedtem magamon, annyira, hogy édesapám áldása nélkül egyetlen munkámat sem tártam a nagyközönség elé. Az a kötelék, amely hozzá fűz, nehezen megfogalmazható. Édesapám, Ferencz István építész és mestere, Plesz Antal az egyetem elvégzése után még húsz éven át, egészen negyvennégy éves koromig rendszeresen tanítottak a szakmára. Éjszakába nyúlóan a kinttintett napokon. Sokszor elviselhetetlenül nehéznek bizonyult. Minden alkalom újrakezdés volt. Képzelnem el egy fát, amely rügyet akar hajtani, de a kertész folyamatosan lemetszi. Olyan volt minden beszélgetés, mintha az ember elvesztené nemcsak fizikai, hanem lelki stabilitását is. Úr. Igen, valami úr vette körbe ezeket a találkozásokat. Megindító, elveszett képzetek, felépített ideák omlottak sorra össze, kiáltottak védelemért, ami sosem érkezett. Tanító szavaik metsző késként hatoltak a gondolatteireim feneketlenségébe. Ma is hiányzik a sűrű dohányfüstös együttlét, Plesz Antal mester elment. Édesapámmal azóta,

ha kettesben vagyunk, szavak nélkül beszélünk a szakmáról. Letelt a tanítási idő? El kellett indulnom az utamon...

Egy nemzetközi tervpályázat

Így talán jobban érthető a kis bevezető is. A bizonytalanság fogalma minden embert kísért. Főképp az elérhető környezetünkben lévő bölcsesség okán. Le kell szögeznem, tapasztalom, hogy nincs mód a feloldozásra egyetlen alkotás esetében sem, így a felelősség súlya vagy felhajtóereje azonos rangú a feladat nagyságával. A Néprajzi Múzeum nemzetközi tervpályázatának rangos mezőnye és programjának kihívása igazán testhezálló volt számomra. Eljött az idő, amelyre készültem.

Csend

Belső látásunk a küldetésébe kapaszkodva valóságunk fölé emeli belső leglényegét. Egyensúlyát megtartva olyan kifeszített tereken halad át, amelyek kezdete és vége sem látható. Nincs talaj, és nincs mennyezet, előre, hátra és oldalra. A fehérség, a fényesség fokozódása pedig képes a háromdimenziós belső térlátást megszüntetni. Vakon, vakmerően vagy a semmi határozottságával haladni az al-

Néprajzi
Múzeum,
Budapest,
2022
Fotó:
Palkó György

Néprajzi
Múzeum,
Budapest,
2022
Fotó:
Palkó György

kotás irányába itt lehetetlen. Bekerül a gondolat önnön vonzásterébe, ahol elpusztulhat. Itt az életigenlés legparányibb jele is indulatként ránthat vissza a hétköznapiakba bennünket. Lélegzet nélkül kell kivárni a pillanatot. A riadt elme túlélésért kiállt, de senki sem hallja. Csend honol körös-körül.

Megszületés

Van visszafojtott szócska, gondolat, amely mozdulat nélküli. A sérülékeny képek arra várnak, hogy életre kelhessenek. Itt vagyok kénytelen dolgozni. Ez a valódi munkahelyem. A víziók megszámlálhatatlanok, de megtapasztaltam, hogy csakis egyetlen ismer fel bennünket. A kiválasztás nem időhöz kötött tevékenység. A felismerő gyakorlat mindig a kormányzó küldetéssel indul. Ekkor a magatehetetlen nyugalom munkához fog. Feltárul a jövő valósága. A láthatatlan valóság és a képzelet szülöttje közötti különbséget az fogja mutatni, miként járja útját a megszülető teremtmény a későbbiekben. Alkotó pályánkon talán az egyik legfontosabb dolog a kiválasztás terén átélt

tapasztalásunk, amely segíti utunk a fantázia és a gondolat valóságérzékelésének fogalmi megkülönböztetésében.

Az első rajz

Gondolatban, fejben minden más. Amikor ceruzát ragadunk, akkor kötjük össze a két tényleges valóságot. A tárgyi anyagi világot a képzeletvilággal. A határon, az átlépési ponton, ott mérettetünk meg. Le kell rajzolni a megszületőt. Hogyan? Mikor épp alakul, folyton változik képzeletőrönk segítségével. Ki akar illanni, mint a hajnali fény egyetlen sugara. Kikerül, megtréfál, elugrik. Térben követhetetlen számunkra. Az emberi reflexek és motorikus idegpályák oly lassúak, hogy képtelen követni a gondolat létét. Parancsszó, hívószavak, hízélgés, öntetszelgés nem segít. Csak akkor áll meg pillanatokra eme teremtmény látomásként előttünk, ha kedve tartja. A folyamat ekkor itt megfordul. Különös, de a papírlapon a lassan, de biztosan megjelenő gondolatrajz mér meg bennünket. Engedélyt kap a kéz a vonalakra a cikázó gondolattérből. Megszületik az első, kicsinyke rajz. Három centiméter nagyságban.

A kis rajz ezután hűségesen kitart mellettünk. Képes a következő hét év feladatait sűrítve irányítani, közel ezer ember állhatatos munkáját koordinálni a teljes épület megtestesüléséig.

Építészeti koncepció

Elemezzük a Néprajzi Múzeum kapcsán a gondolatrajz belső lényegét. Három alapvetés alakította minden esetben. Az első a lélek átviteli képessége, a második a tervezés helyszínén ébredő erők, a harmadik pedig az erre adott legegyszerűsebb válasz. A kombinációk száma – figyelembe véve mindhárom terület számosságát – kimerítően szövevényes. A rajzoló kéz segítségünkre sietett és fizikai képességeink egyszerűségével tett rendet a már leírt módon. Összekapcsolódott beszélt nyelvünk fogalmaival és meghatározta a mű kulcsszavait. Emlékhely, megbékélés és szemlélődés.

Emlékhely

Az 1956-os szabadságharc emlékhelye, függetlenül az ott található alkotás megfejtésétől, a nemzeti emlékezet működése és tiszteletadás okán nem tűrt meg olyan épületmegoldást, amely kisugárzását gátolja. A tisztes távolságtartás minden irányban alapvetés volt, amely determinálta a megoldást.

Megbékélés

A Dózsa György út, Városliget és a Városligeti fasor súlyponti találkozásának metszete a hely, a megszabadulás üzenetét hordozza. A terheink letételét előkészítő, nagy ívű, feledő nemzeti emlékezés.

Szemlélődés

A helyszínen állva a szemlélődés lankadatlan telítődésével lejátszódó történelmi események bennünk átírózó jelenégei itt mindenkire hatással vannak. Az egyén léptékétől egészen társadalomszerkezeti összefüggésekig előtörnek belőlünk a jövőben születő emlékképek. A tér párhuzamokat ébresztett önmagával és a Hősök tere térfilozófiai meghatározottságával.

Városszerkezeti tértörténelmi összefüggés

A Városliget téri egyensúlya sajátos. A Nebbien-féle angol kert idillre és belső külpontos centralitásra szerkesztett pavilonépület-park-sétaút kompozíciója a múlt század derekára elkopott. A rendszerváltás után több sebből vérző Dózsa György úti felvonulási tér funkcióvesztetten szakította be a ligettest délkeleti oldalát. A láthatóan tudatosan elhanyagolt közpark szegélyezte kockaköves katonai kifutófelület méltó szimbólumként kelt versenyre a két múzeum által övezett történelmi origó gyengítéséért.

A döntéshozói helyszínválasztás a tervpályázattal együtt leszámolt a súlyos örökséggel. A szabadságharc emlékhelyének eszmei környezete városi kapuként hivatott betölteni régi-új szerepét a Városligeti fasor folytatásában, az egykori rondó középpontjában. A történelmi egyensúlyvesztést a Néprajzi Múzeum építési szándékának harmóniája váltotta fel.

A két szárny

A tervpályázati építészeti koncepció alapja a „történelem hajnalán” kibomló, két szárny magasodó képe. Szerkesztettségében egy kilométer átmérőjű gondolatkapu. Kapu elvonatkoztatott értelemben is. Az érkező emberek tekintethordozásának emelésére szolgáló, megszakított tiszta geometria. A szárnyvégek pedig a budai látkép élményével hivatottak megállítani és tovaröptetni üzenő gondolatainkat.

A Múzeum születése

Tartalom és forma. Szándék szerint egyszerre felszakadó, földből emelkedő és égből leereszkedő Monolit. Formát és irányt ad a belső terekben lakozó műtárgyak megszólításához. A külsőt és belsőt összefűző geometrikus lépcsőrendszerek, tartószerkezeti, technológiai vertikumok összetett térképlete tárja fel a belső barlangtereknek a felszíni ligethez kapcsolódó teraszokban végződő eleven világát.

És mindennek a mélyén, a hétköznapiaktól távoli helyen, a múzeumi terekben izgatott magányukban rejtező, ékes beszélő tárgyak szólítanak fel bennünket, embereket az újjászületésre.